

Eksamensoppgave i arkivvitenskap våren 2017

Forfatter: Ingvild Sveen, arkivar ved Fylkesarkivet i Oppland. For tiden også deltidsstudent ved årsstudium i Arkivvitenskap ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Arbeidskrav 2 skal ta utgangspunkt i dette sitatet frå Terry Cooks artikkel *The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape*, *American Archivist*, vol. 74, 2015, s. 613:

I would assert that a major act of determining historical meaning—perhaps the major act—occurs not when the historian opens the box, but when the archivist fills the box, and, by implication, through the process of archival appraisal, destroys the other 98 or 99 percent of records that do not get into that or any other archival box. And, further, what of the layers of archival interpretation animating arrangement and description —and the formative assumptions underpinning these processes—that lead the historian, or not, to the 1 or 2 percent of surviving records in that box, and all other relevant boxes; and highlight, or do not, the complex interrelationships among creators of records, their surrounding organizational cultures, patterns of contemporary record communication and use, and the record-shaping characteristics of information technologies and recording media—all these deeply affecting the meaning of the surviving records.

Gjer nærare greie for dei prosessane som Cook omtalar i dette sitatet, og drøft dei faglege utfordringane dei fører med seg for arkivarane.

Eksamensoppgave :

1. Lag ein bearbeida versjon av arbeidskrav 2, som gjer greie for prosessar og faglege utfordringar knytta til bevaringsvurdering og beskriving av arkiv, med utgangspunkt i sitatet frå Terry Cook.
2. Gjer kort greie for omgrepa tilgjengeleggjering og formidling av arkiv, og drøft deretter faglege og fagetiske utfordringar som kan bli aktualisert i samband med arkivformidling.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1-2
2. Bevaring og kassasjon	2-7
2.1 Tre hovedtilnærminger til bevaringsverdi	3-5
2.2 Funksjonsbasert bevaringsvurdering	5-6
2.3 Norsk bevaringstenkning	6-7
3. Arkivbeskrivelse og ordning	7-12
3.1 Arkivbeskrivelse – en introduksjon	7
3.2 Proveniens	7-9
3.3 Arkivstruktur og standarder	9-11
3.4 Arkivinnhold	11-12
4. Tilgjengeliggjøring og arkivformidling	12-18
4.1 Begrepsavklaring	12
4.2 Arkivformidling – teoretisk grunnlag	13-14
4.3 Arkivformidlingens faglige og fagetiske utfordringer	14-18
5. Avslutning	18
6. Referanser	19-23
7. Internettreferanser	23-24

1 Innledning

I dette arbeidskravet skal jeg ta utgangspunkt i sitatet fra Terry Cooks artikkel *The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape*, *American Archivist*, vol. 74, 2015, s.613. I første del av oppgaven har jeg valgt å fokusere på bevaring/kassasjon (b/k), arkivbeskrivelse og ordning, med hovedvekt på bevaring/kassasjon da dette er et omfattende område både internasjonalt og nasjonalt. I oppgavens andre del vil jeg ta for meg arkivformidling med noen av de faglige og fagetiske utfordringene det fører med seg.

Jeg vil i det følgende redegjøre for hvordan begrepene jeg anser som viktig for å besvare oppgavens første del kan forstås. Begrepet arkivformidling vil bli presentert i oppgavens andre del.

«Archival appraisal» faller på norsk inn under feltet bevaring og kassasjon. Den engelske betegnelsen appraisal kan oversettes med:

En grunnleggende funksjon innenfor arkivdanning/arkivdepot for å avgjøre verdien og på den måten fatte beslutning om videre oppbevaring, avlevering eller makulering av dokumenter basert på bruken av dokumentene i administrativ, lovbestemt og økonomisk sammenheng, deres dokumentasjons- og informasjonsverdi, ordningsstatus og generelle tilstand samt deres relasjon til andre arkivdokumenter (Marthinsen, s.366, 2012).

Proveniensprinsippet er utformet som redskap for å holde orden på arkivinformatjonen og for å bevare slik informasjon med autentisiteten (påliteligheten/ektheten) i behold.

Proveniensprinsippet består av to ledd. Det første dreier seg om å holde ethvert enkeltarkiv for seg selv, og ikke blande informasjon fra flere enkeltarkiver sammen (ytre proveniens). Det andre leddet omhandler den indre ordningen av materialet i enkeltarkivet. Her skal den opprinnelige orden som materialet i sin tid fikk under arkivdanningen bevares (indre proveniens). Med multiproveniens menes at flere aktører/organer registrerer og oppdaterer i samme system (Marthinsen, 2012, s.31-43).

«Description» oversettes til beskrivelse. Arkivbeskrivelse er et felles ord for informasjonen som registreres om innholdet i et arkiv [1]. Formålet med arkivbeskrivelse er å identifisere og

forklare sammenhengen og innholdet av arkivmateriale med tanke på å fremme sin tilgjengelighet (Cunningham, 2000; ICA, 2000).

ICA (2000, s.10) gir følgende definisjon på «fonds»: «The whole of the records, regardless of form or medium, organically created and/or accumulated and used by a particular person, family or corporate body in the course of that creator's activities and functions» - Den totale bestand av arkivdokumenter, uavhengig av form eller medium, organisk skapt og/eller akkumulert og brukt av en bestemt person, familie eller ansatt/virksomhet under utøvelse av skaperens aktiviteter og funksjoner (min oversettelse).

2 Bevaring og kassasjon

Arkivloven med forskrifter danner det rettslige grunnlaget for bevarings- og kassasjonsarbeidet i offentlig forvaltning [4]. Lovverket fastsetter bevaringsplikt- og ansvar kun for offentlige arkiv (Fonnes, 2010, s.48). Dersom privatarkiv skal bevares, vil spesielt økonomiske ressurser ha stor betydning. Det vil være behov for plass til å oppbevare arkivet, og faglige og økonomiske ressurser til ordning og beskrivelse, slik at arkivene i fremtiden kan tilgjengeliggjøres [9].

Formålet med bevaring av offentlig arkivmateriale er å sørge for at arkiver som har betydelig kulturell eller forskningsmessig verdi, eller som inneholder rettslig eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon blir tatt vare på og gjort tilgjengelig for ettertiden, jf. arkivloven §1 [2]. Med kassasjon av offentlig arkivmateriale, er formålet å redusere kostnader knyttet til oppbevaring, behandling og bruk av dette materialet [3]. Arkivloven §9 slår fast at offentlig arkivmateriale ikke kan kasseres uten at det skjer i samsvar med bestemmelser i forskrift, eller etter særskilt samtykke fra Riksarkivaren [2].

Valderhaug (2011, s. 73) peker på at arkivet er et selektivt minne, og at arkivdokumentene som er bevarte og tilgjengelige for oss i dag kun representerer en liten del av alle de arkivene som en gang ble skapt. Det finnes flere forklaringer på dette, der en av de viktige går ut på at arkiv har blitt ødelagt av arkivarer som etter mer eller mindre begrunnede bevaringsvurderinger har bestemt at enkelte arkivdokument er uten historisk verdi, og skal kasseres. Det var spesielt den sterke veksten i offentlig administrasjon på 1900-tallet, med et raskt økende arkivvolum som resultat, som har gjort det nødvendig å kassere arkiv.

Arkivarene har blitt stilt overfor utfordringer om hvordan og etter hvilke kriterier en bevarings- og kassasjonsvurdering skal foregå (Valderhaug, 2011, s.74-75). Når det tas beslutninger om bevaring av arkivmateriale, hviler avgjørelsene på en oppfatning om arkivmaterialets verdi for ettertiden. Ulike arkivfaglige autoriteter har hatt forskjellig syn når det gjelder bevaringsverdi og de metodiske tilnærmingene til verdivurderingen («appraisal»), og i denne oppgaven vil jeg ta for meg tilnærmingene til Jenkinson, Schellenberg og Booms/Cook, da disse regnes som tre hovedtilnærminger på dette området.

2.1 Tre hovedtilnærminger til bevaringsverdi

For Hilary Jenkinson var bevaring av autentisk dokumentasjon av arkivskaperens virksomhet det viktigste (Røsjø, 2012). Han mente at arkivarene ikke skulle befatte seg med vurdering av arkivdokumenter (Eastwood, 2002). Arkivarenes rolle var å ta vare på arkiv, mens en eventuell kassasjon måtte foretas av arkivskaper basert på arkivskapers egen vurdering av arkivdokumentets verdi. Jenkinson mente at ethvert inngrep fra arkivarens side når det gjaldt arkivmateriale, ville undergrave arkivets kvalitet som upartisk dokumentasjon av arkivskaperens virksomhet (Cook, 1999; Valderhaug, 2011, s.75). Han mente som nevnt at det som ga arkivene deres spesielle verdi som bevis fra fortiden var autentisitet og upartiskhet, men han innså også at arkivene bestod av arkivdokumenter som hang sammen, og at det var denne kontekstuelle helheten som formidlet mening og som krevde bevaring [5]. Én utfordring med at det er arkivskaper som foretar kassasjon, kan være at arkivskaper da kan få mulighet til å «slette ubehagelige spor». Det kan også føre til både forfalskning og manipulering av dokumentasjon. Arkivskaper vil normalt ha fokus på virksomhetens behov «her og nå», og dermed i mindre grad ta hensyn til/ ha forståelse for materialets sekundære verdi (kulturell og forskningsmessig verdi). Dette er subjektive vurderinger formet av den tiden vi lever i.

Theodore Schellenberg kan sies å være Jenkinsons motpol. Schellenberg mente at det var arkivarene som måtte velge ut hva som skulle bevares, og hans teori bunnet i en empirisk tilnærming for å fastslå verdi: dersom en forsker kunne bruke arkivdokumentet hadde det verdi (Cook, 1999; Eastwood, 2002). Schellenberg pekte på at et arkiv kunne ha to typer verdier: primærverdi for virksomheten selv, og sekundærverdi for andre virksomheter og private brukere (for eksempel forskere) (Schellenberg, 1956). Bevaring av arkivdokumenter måtte bero på at de hadde sekundærverdi. Dette kunne bestemmes ut fra to forhold: dokumentasjon de inneholdt vedrørende arkivskapers organisasjon og funksjoner («evidential

value»), og den informasjonen de inneholdt om personer, ting eller fenomen («informational value»). Schellenberg definerte altså bevaringsverdi med utgangspunkt i innholdet i dokumentene (Schellenberg, 1956; Valderhaug, 2011, s.76). Valderhaug (2011, s.78) peker på Schellenbergs ulike metoder for å identifisere dokumentasjonsverdi og informasjonsverdi, der metoden for å identifisere arkiv med dokumentasjonsverdi er kontekstuell og tar utgangspunkt i arkivets administrative proveniens. Med dette menes det at arkivaren må ha kjennskap til hele arkivet som er skapt av en virksomhet, der hovedmålet er å identifisere hvor dokumentasjon av ulike aktiviteter er arkivert. Det motsatte gjelder for informasjonsverdi, der det er dokumentenes innhold som må vurderes (Valderhaug, 2011, s.78). Informasjonsverdien blir bedømt ut fra tre kriterier: unikhhet, form og viktighet/betydning. Informasjonen kan sies å være unik dersom man ikke kan finne den noen andre steder, og vurderingen må med andre ord skje i en kontekst som omfatter hele dokumentarven innenfor et gitt emne. Hovedmålet for bevaring blir å unngå dupliserte dokument (Schellenberg, 1956; Valderhaug, 2011, s.79). Vurderingen av form handler om (1) formen av informasjon i arkivdokumentene og (2) formen av arkivdokumentene. Begrepet «form» relaterer seg hovedsakelig til graden av hvordan informasjonen er konsentrert. Eksempelvis kan (1) noen få fakta bli presentert i et arkivdokument om mange personer, ting eller fenomener, eller (2) mange fakta bli presentert om noen få personer, ting eller fenomener, eller (3) mange fakta bli presentert om ulike saker – personer, ting og fenomener. Arkivdokumenter som består av konsentrasjoner av informasjon er de som er mest passende for bevaring, siden arkivinstusjoner som regel alltid er presset for plass (Schellenberg, 1956). Den siste kriteriet, hvor viktig informasjonen er, er den vanskeligste vurderingen. For, hvem kan si med sikkerhet om noen gitte arkivdokumenter er viktige, og til hvilket formål, og til hvem? (Schellenberg, 1956; Valderhaug, 2011, s.79). Dette kan by på faglige utfordringer for arkivarene, da en vurdering av viktighet/betydning aldri vil være sikker. Arkivarenes kunnskaper om et bestemt emne og om den potensielle etterspørselen etter materialet vil variere, og dette vil prege deres vurdering av arkivdokumenters viktighet/betydning. Et annet aspekt som kan by på utfordringer for arkivarene, er at bevaringsformålet i Schellenbergs teori er så fokusert på den forskningsmessige bruksverdien til arkivet. Valderhaug (2011, s.80-81) viser til den amerikanske arkivaren Gerald Ham som mente dette kunne resultere i en tilfeldig, fragmentert og ukoordinert utvalgsprosess, der arkivarene ble de som vurderte hva som kunne få forskningsmessig verdi i fremtiden. Å foreta en slik vurdering er nærmest umulig, for hva som vil ha forskningsmessig verdi i fremtiden er det ingen som med sikkerhet kan forutsi. Hva som har vært verdifullt tidligere, kan være verdiløst i fremtiden (Schellenberg, 1956). I

Schellenbergs teori kan vi, i det som er nevnt ovenfor, se at det er innholdet i dokumentene som arkivarene skal bry seg om når informasjonsverdien skal vurderes. Opphavet til dokumentene nevnes ikke i denne sammenheng, noe som kan føre til at innholdet blir løsrevet fra proveniensen til arkivet (Valderhaug, 2011, s.81). Dette vil kunne skape utfordringer både når man skal vurdere arkivmaterialets kildeverdi og tolke innholdet i dokumentet. Forskningsmessig verdi kan være en utfordring for arkivarene med tanke på at den forskningsmessige bruken kan endre seg. Arkivmateriale kan forskes på for et annet formål enn det arkivet opprinnelig ble skapt for.

Ovenfor har vi sett at Schellenberg retter blikket fremover mot fremtidig bruk av arkivene. Booms derimot, går tilbake til arkivdanningskonteksten som vi skal se nedenfor. I motsetning til Schellenberg er den samfunnsmessige konteksten grunnleggende i Hans Booms' verditeori, som kan sies å ha en proveniensbasert tilnærming til verdivurdering (Cook, 1999; Valderhaug, 2011, s.81). Booms (1992) viser til at arkivarer vil vurdere arkivdokumenter i henhold til subjektive meninger og idéer som de har skaffet seg som en del av tankegangen i sin egen tid, og at de derfor vil ha vanskeligheter med å orientere seg i de verdiene som var viktige da et arkiv ble skapt. Han mente at arkivarene ikke hadde noe annet valg enn å gjennomføre bevaringsvurderingen i samsvar med «the emphasis and weight placed on events of the time by contemporaries» dersom de skulle klare å frigjøre seg fra de sosiale verdiene i sin egen tid. Fordi tolkningen av innholdet i et dokument ville variere i tid og rom, måtte bevaringsverdien knyttes til arkivets opprinnelige kontekst (Booms, 1992; Valderhaug, 2011, s.82-83). Booms tok til ordet for at arkivarene skulle være mer engasjert i arkivenes funksjon i samtiden, for hva og for hvem arkivene var skapt, og dette kunne gjøres indirekte ved å studere funksjonene til viktige arkivskapere i lys av viktige samfunnsprosesser [6]. Begrunnelsen for bevaring var at arkivene dokumenterte forhold som var viktige for samfunnet da arkivene ble skapt (Valderhaug, 2011, s.82). Utfordringen i en slik sammenheng, vil kunne være å sette subjektive meninger og idéer til side, og forsøke å orientere seg i de verdiene som var viktige da arkivet ble skapt.

2.2 Funksjonsbasert bevaringsvurdering

Booms verditeori har blitt videreført i den kanadiske «macro-appraisal»- modellen, som ofte omtales som «functional appraisal» (funksjonsbasert bevaringsvurdering). Forkjemperne for funksjonsbasert bevaringsvurdering, blant annet Terry Cook og David Bearman, fokuserer på arkivskaperens oppgaver og primære prosesser. Det er ikke dokumentenes innhold, men den

kontekst som de er skapt innenfor, som ifølge denne retningen bør danne utgangspunkt for en bevaringsvurdering. Funksjonsbaserte kriterier for bevaringsvurdering, baserer seg på en vurdering av arkivskaperenes funksjoner eller aktiviteter/transaksjoner, og behovet for å dokumentere disse (Cook, 1999; [6]; [7]). Dette kan by på utfordringer med tanke på at arkivaren må ha kunnskap om historien til arkivskaperen og de mandatene og oppgavene den har hatt over tid, om skiftende organisasjonsstrukturer, avgjørelsesprosesser, saksbehandlingsmåter og arkivsystem (Valderhaug, 2011, s.85).

2.3 Norsk bevaringstenkning

Før 1960 var det forskningsverdi som dominerte som bevaringskriterium, etterfulgt av kriteriet plassmangel fra årene 1960-1979. Fra 1980 og fremover dominerer rettslig verdi, redundans og administrative behov (Valderhaug, 2011, s. 87.) De siste årene har det vært betydelig aktivitet på bevarings- og kassasjonsområdet, og etter at e-post, SMS og nye digitale tjenester kom, har konteksten arkivene dannes i utvidet seg. Dette kan by på både fordeler og ulemper for de som skal b/k –vurdere arkiv. Tidligere tiders kassasjonsregler kan ha bidratt til at informasjon som etterspørres i dag ikke finnes. I tillegg har private arkivskapere (enten det er enkeltpersoner eller organisasjoner) enda færre formalkrav til sin arkivdanning og ingen krav til «evig» bevaring (Lange & Spring, 2013). Dette påvirker arkivene og deres innhold, og de arkivene som bevares for fremtidig bruk, vil kunne bestå av et «magert» kildegrunnlag. På den annen side har Arkivverket understreket at privat samfunnssektor er klart underrepresentert i det samlede arkivmaterialet som er bevart og tilgjengelig her i Norge, og har derfor vedtatt en ny strategi for privatarkivfeltet. Målet er å få en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon, der arkivmateriale vurderes for bevaring ut fra de samfunnsfunksjoner som arkivmaterialet gjenspeiler og dokumenterer, og ikke etter forvaltningstilhørighet [10]. Tanken om en helhetlig samfunnsdokumentasjon der både privatarkiver og offentlige arkiv er representert er også i tråd med Helen Samuels tanker. Hun hevder at både privat og offentlig materiale er nødvendig for å oppnå en adekvat dokumentasjon av en virksomhet (Samuels, 1991).

I 2000 oppnevnte Riksarkivaren et internt utvalg (Bevaringsutvalget) som skulle foreta en totalvurdering av hovedprinsipper og tilnæringsmåter for bevaring og kassasjon, og disse avga sin innstilling i mars 2002. De prinsippene for b/k-vurdering som Bevaringsutvalget la til grunn, tok utgangspunkt i arkivlovens formålsparagraf ([3]; Fonnes, 2010, s.273-274). Det ble presentert fire hovedformål, F1-F4, som hovedkriterier for bevaring av offentlig

arkivmateriale. På grunn av oppgavens omfang går jeg ikke nærmere inn på disse, men det var på grunnlag av disse hovedkriteriene at det ble utarbeidet et sett av hovedprinsipper for arbeidet med bevaring og kassasjon i offentlig forvaltning som ble fastsatt av Riksarkivaren 10.08.2006. Arkivverket skulle ta initiativ til, og lede sektorvise b/k-prosjekter i staten, noe som viste seg å være for ambisiøst (Fonnes, 2010, s. 274-275). Forskriftsendringene ble begrenset til kun å omfatte egenforvaltningssakene, som trådte i kraft 01.05.2015. For fylkeskommuner og kommuner trådte endringer i kraft 01.02.2014.

3 Arkivbeskrivelse og ordning

3.1 Arkivbeskrivelse – en introduksjon

Beskrivelse er anerkjent som et kritisk element i kontrollen av arkivdokumenter (Yeo, 2010). Eastwood (2007) viser til MacNeil som hevder at hensikten med beskrivelse er å bevare, videreføre og godkjenne meninger over tid slik at det er tilgjengelig og forståelig for alle brukere – nåværende og potensielle. Det australske seriesystemet, som Peter Scott har fått mye av æren for, har blitt vedtatt som grunnlaget for ordning og beskrivelse av arkiver. I kjernen på seriesystemet ligger oppfattelsen om at utfordringene ved å identifisere kontekst, arkivstruktur og arkivinnhold kan imøtekommes ved å dokumentere alle forhold seriene har til de enhetene som skapte dem, bevarte dem, la dem til, kontrollerte dem osv. Seriesystemet er godt egnet for det digitale miljøet, da det ser «fonds» (et ord det for øvrig aldri bruker) som en kombinasjon av enhetene og deres forhold (Eastwood, 2007).

Valderhaug (2011, s.133 - 135) og Zhang (2012) viser til tre nivåer for arkivbeskrivelse: proveniens, beskrivelse av arkivstruktur og beskrivelse av arkivinnhold. Jeg vil i det følgende presentere disse, og starte med proveniensprinsippet. Dette har blitt beskrevet som «hjørnesteinen» i arkivvitenskapen, som «det viktigste av alle prinsipper» som styrer arkivfaglig praksis. Proveniens er sentralt for å opprettholde den arkivmessige orden gjennom arkivordning og -beskrivelse; for å vurdere «verdier» i bevaringsvurdering og kassasjon av arkiver; og for å kunne autentisere arkivene ved overføring fra administrasjonens til arkivinstitusjonens kontroll (Cook, 2011).

3.2 Proveniens

Frem til slutten av 1800-tallet ble arkivmateriale gjerne ordnet etter pertinens: altså etter type eller innhold, ofte uavhengig av opphav. Dette fikk kritikk fordi arkivdokumentene ble tatt ut

av sine sammenhenger og oppbevart som enkeltobjekt, slik at konteksten til dokumentene gikk tapt (Valderhaug, 2011, s. 38). Praksisen med ordning etter pertinens endret seg med utgivelsen av den nederlandske manualen til Muller, Feith og Fruin. Cook (1997) peker på at hovedbidraget til denne trioen var å formulere de viktigste prinsippene for behandling av arkivmateriale, og de understreket at arkivene produsert av et administrativt organ skulle holdes nøye adskilt, og ikke blandes med andre arkivskaperes arkiver - «respect des fonds» - det som i Norge omtales som ytre proveniens. Ordningen av arkivene måtte bygge på den opprinnelige orden materialet i sin tid fikk under arkivdanningen (som i Norge omtales som indre proveniens), og om nødvendig skulle det opprinnelige arkiverings- og klassifikasjonssystemet som arkivskaperen brukte gjenopprettes. Ved å respektere ordningen med opprinnelige arkiveringssystemer, kunne all viktig arkivaktivitet for å belyse den administrative konteksten der opplysningene opprinnelig ble opprettet, bli mye enklere (referert i Cook, 1997).

Cunningham, Millar og Reed er på linje med den nederlandske trioen, idet de hevder at kjennskap til proveniensen av et dokument muliggjør at dokumentet kan bli brukt som bevis på aktiviteter/handlinger (Cunningham, Millar & Reed, 2012). For arkivarer blir de avgjørende spørsmålene: hvem skapte, mottok og brukte arkivdokumentene, og under hvilke aktiviteter? Arkivdokumenter står i relasjon til hverandre, og ikke bare til mennesker, organisasjoner, funksjoner og aktiviteter (Cunningham, 2000). Dersom arkivaren ikke kjenner proveniensen av et dokument, vil dokumentet bare bli en dekontekstualisert kilde til informasjon (Cunningham, Millar & Reed, 2012). Tilsvarende tankegang finner vi hos Zhang (2012) som understreker at opprinnelsen og konteksten dokumentene ble skapt i må bli forstått før deres innhold kan tolkes.

Den proveniensmessige kompleksiteten kan by på ulike utfordringer for arkivarer, og kanskje blir man nødt til å tenke annerledes fremover. Én faktor man kan se på, er den omfattende kompleksiteten i moderne virksomheter, og de nye måtene man utfører sitt arbeid på. Som nevnt over understreket Muller, Feith og Fruin at arkivene produsert av et administrativt organ skulle holdes nøye adskilt, og ikke blandes med andre arkivskaperes arkiver. Statsforvaltningens funksjoner var på denne tida stabile, nokså begrenset og konsentrert om relativt få oppgaver, og arkivene som ble skapt var lagt til et enkelt kontor i et vertikalt administrativt hierarki (Cook, 2011). Utfordringene kan dukke opp når arkivdokumenter blir skapt og brukt av forskjellige etater- multiproveniens, og seriene med arkivdokumenter endrer

eierskap fra en organisasjon til en annen. Multiproveniens har alltid eksistert, men har blitt mer utbredt med elektroniske arkiver. Utfordringer vil også kunne vise seg der man har materiale som ikke «passer inn» i en slik struktur/et slikt begrepsapparat som nevnt over, slik som for eksempel audiovisuelle arkiver, der isolerte enkeltelementer ofte er løsrevet fra et større integrert enkeltarkiv eller serie (Cunningham, Millar & Reed, 2012; Cook, 2011). I tillegg vil det å bruke begrep som enkeltarkiv eller serie på digitale arkiv i dagens samfunn, ifølge Cook (2011) i beste fall være problematisk eller i verste fall villedende. Han påstår at dette er enda mer gjeldende for arkivene til virtuelle nettsamfunn som kan finnes i de ulike dimensjonene av web 2.0-verdenen. Om man ser på seriene i et analogt arkiv, vil disse kunne utgjøre en funksjonell og logisk helhet. I elektroniske arkiv er det derimot ingen fysiske hinder, og flere arkivskapere kan samhandle på nye måter, og skape ett – eller flere – felles arkiv (Valderhaug, 2011, s.139). For å beskrive proveniens i slike elektroniske fellessystemer, der flere aktører samhandler i utøvingen av flere funksjoner, vil det være nødvendig å forklare og beskrive dette «terrenget», hvorfor det er akkurat slik det er og hvordan det har oppstått, for at arkivet skal være forståelig for kommende generasjoner. Det ideelle konseptet der et arkiv fremstår som om det var en organisk helhet, komplett i seg selv, som arbeider selvstendig uten noen form for ytre påvirkning, er nemlig langt fra virkeligheten i dagens samfunn (Zhang, 2012). Som Daniel Carton sa er den sosiale virkeligheten nå at folk tenker, samhandler, arbeider, tar avgjørelser, deler ideer og planlegger handlinger på helt nye måter; slike omgivelser av mangesidige og flyktige aktiviteter er konteksten for digital arkivdanning i dag, altså dens proveniens (referert i Cook, 2011). Cook (2011) stiller spørsmålet om vi tror vi kan tenke hierarkisk og strukturere arkivene og beskrivelsesverktøyene på samme måten som før. Han svarer at dersom vi gjør dette, og lenker proveniens til en enkelt strukturell enhet, vil arkivinstitusjonene i økende grad miste kontakten med virkeligheten. Han hevder at dette kan gjøre proveniensen irrelevant i vår digitale tid, og understreker at det er en bølge fra fortida som må forkastes (Cook, 2011).

3.3 Arkivstruktur og standarder

Prinsippet om arkivstruktur sier at arkivdokumenter skal bli opprettholdt og beskrevet i den rekkefølgen de fikk når de ble skapt, og under bruk. Verdien til arkivdokumentene finnes ikke bare i "informasjonen om dem", men også i "bevisene knyttet til prosessene som skapte dem". Ved å holde fast ved et slikt prinsipp, vil arkivarene kunne ivareta autentisiteten (ektheten) til dokumentene, og slik sikre at bevisverdien til arkivene vil bli forstått for ettertiden. Tradisjonelt er arkivstrukturen hierarkisk oppbygd over flere nivåer, for å avspeile

arkivdanningen og virkeligheten slik den er (Zhang, 2012). I det papirbaserte arkivhierarkiet er arkivserien det øverste nivået innenfor det enkelte arkivet (Valderhaug, 2011, s.140). Under arkivserien finner vi arkivstykker, som består av samlinger med dokumenter knyttet til transaksjoner, personer, sak eller emne. Hvordan enkeltdokumenter er gruppert og representert for å bli gjenfinnbare, vil være avhengig av hvordan arkivstykket de tilhører er ordnet (Zhang, 2012).

Cunningham, Millar og Reed (2012) hevder at arkivdokumenter eksisterer for å dokumentere funksjoner. Disse funksjonene fører til aktiviteter og handlinger som danner utgangspunktet for arkivdanningen, og påvirker de indre strukturene i arkivene (Valderhaug, 2011, s. 141; Cook, 1999). Seriestrukturen i papirbaserte arkiv er ofte knyttet til utøvingen av både interne og eksterne funksjoner, og denne strukturen har vært så lik at det har vært mulig å utarbeide en standard for rekkeordning av seriene i et arkiv; Norsk allment arkivskjema - som har blitt utviklet til bruk i det elektroniske registreringsystemet Asta (Valderhaug, 2011, s.141). Asta er et system for å katalogisere, registrere og holde oversyn over arkivmaterialet som de ulike arkivinstitusjonene oppbevarer [9]. Systemet forholder seg til ISAD(G) – standarden som er en generell veiledning for utarbeidelse av arkivbeskrivelse der formålet er å identifisere og forklare konteksten og innholdet til arkivmateriale for å øke tilgjengeligheten (ICA 2000, s.7). Fremstillingen i Asta er også en forutsetning for å tilgjengeliggjøre arkivinformasjonen for brukerne på nettstedet arkivportalen.no. [9].

Med norsk allment arkivskjema menes et system av faste signaturer for de forskjellige arkivseriene, oppstilt i en fast rekkefølge. Målet er at arkivmaterialet skal kunne struktureres etter et slikt skjema, uten at det øves «vold» på opprinnelig struktur eller proveniens [11]. Som depotarkivar kan man imidlertid komme borti utfordringer med tanke på en slik standard. I de historiske arkivene viser det seg at flere av de eldre protokollene dokumenterer flere funksjoner. Kanskje har en protokoll blitt brukt som både møtebok og postjournal, og hvilken funksjon skal da bestemme kategorien? Kanskje lar arkivaren den tidsmessig siste funksjonen til protokollen bestemme kategorien. Men, er det riktig? Hvilket valg arkivaren tar, og hvor godt dette beskrives vil kunne påvirke hva senere brukere av arkivene finner eller eventuelt ikke finner. Arkivskjemaet er et godt verktøy for å beskrive papirbaserte arkiv som er skapt på 18-1900 – tallet (Valderhaug, 2011, s.145 -146). Det er imidlertid dårlig egnet for å beskrive innholdet i fullelektroniske systemer, eksempelvis sak-/arkivsystemer som public 360°. utfordringen i dette systemet er at det finnes ulike arkiver og arkivdeler med

forskjellige ordningsprinsipper – multifunksjonell karakter – som dekker flere av bokstavsignaturene i allment arkivskjema. Systemet støtter møte- og utvalg, ordinær saksbehandling (emnebasert) og objektordnet (eksempelvis elev – og personalmapper). I tillegg kan systemet brukes på tvers av organisatoriske grenser. I et interkommunalt samarbeid, der flere kommuner benytter felles fagsystem eller sak-/arkivsystem, kan utfordringen bli å fastslå arkivskaper med ansvar for deponering/avlevering og resterende aktører. Et annet eksempel er kommende skoleadministrativt system for videregående skoler – Visma Flyt skole – som blir fellessystem for alle videregående skoler i hele landet.

3.4 Arkivinnhold

Det tredje nivået i arkivbeskrivelsen handler om å beskrive arkivinnholdet, inkludert systemene som er brukt som ordningsprinsipp for serier og andre arkivenheter. Formålet er å dokumentere det opphavelige systemet i serien eller arkivdelen, og fungere som grunnlag for gjenfinning. Arkivkatalogen er den delen av arkivbeskrivelsen som gir oversyn over arkivinnholdet, og denne kan utarbeides mer eller mindre detaljert. Enkelte ganger vil brukeren kun få informasjon på serienivå (eksempelvis kopibøker), som forutsetter at brukeren selv må finne frem til den informasjonen vedkommende er ute etter. Andre ganger vil det være behov for arkivskaperens egne fremfinningsverktøy for at brukeren skal kunne finne frem (for eksempel informasjon i en postjournal om brukeren leter i et saksarkiv ordnet etter nummererte journalsaker). Der katalogen gir grunnleggende informasjon om innholdet i de enkelte mappene i saksarkivet, vil brukeren kunne bruke denne informasjonen til å be om innsyn en bestemt mappe. Her vil katalogen fungere som et selvstendig fremfinningsverktøy, der saksområdene kan identifiseres uten bruk av andre hjelpemidler (Valderhaug, 2011, s. 147-148). Utfordringer kan dukke opp der for eksempel saksarkiv er ordnet etter arkivnøkkel der bare arkivkodene oppgis. I slike tilfeller må brukeren ha tilgang til arkivnøkkelen som har blitt benyttet, og Valderhaug (2011, s.149) peker på at en slik praksis kunne forsvares i en tid der brukeren måtte møte frem i arkivinstitusjonen og hadde tilgang på blant annet veiledning. Imidlertid har det også forekommet at arkivnøkkelen har gått tapt, noe som kan by på utfordringer både under registreringsprosessen i Asta, og med tanke på senere gjenfinning. Dagens krav om digital tilgang problematiserer tilgangen og bruken av fremfinningsverktøyene ytterligere, og Valderhaug understreker at journaler og andre register må publiseres sammen med katalogene. Han mener i tillegg at dette sannsynligvis ikke vil være tilstrekkelig, fordi bruken av disse verktøyene krever kompetanse som mange brukere ikke har (Valderhaug, 2011, s.149).

Innholdet i et arkiv som er ordnet, er som oftest ulikt det som ble skapt av arkivskaperen. I ordningsprosessen blir deler av arkivet fjernet og kassert, etter ulike vurderinger arkivaren har tatt. Disse inngrepene i arkivet vil det være nødvendig å dokumentere i arkivbeskrivelsen, og dette er en utfordring man ofte mislykkes med. Arkivarer tar bevisste valg om hva de skal inkludere i sine beskrivelser, hva de skal understreke, og hva de skal ignorere. Slike valg vil favorisere noe fremfor noe annet, og arkivarene er verken upartiske eller nøytrale (referert i Yeo, 2010).

4 Tilgjengeliggjøring og arkivformidling

4.1 Begrepsavklaring

Tilgjengeliggjøring er et samleord som brukes for å beskrive arbeidet med å gjøre arkivmateriale tilgjengelig – altså å ordne, registrere, katalogisere og omtale det konkrete arkivmaterialet og arkivskaperen – slik at publikum kan etterspørre det (Røsjø, 2004). Leiv Bjelland peker på at tilgjengeliggjøringen dreier seg om «fysisk» tilgang til dokumentene på lesesaler eller på nett, og logisk tilgang gjennom kataloger og andre gjenfinningsmidler (Bjelland, 2013, s.25 - 26). Det viktigste verktøyet for tilgjengeliggjøring er ordnede og beskrevne arkiver og personalet som er bindeleddet mellom arkivet og brukeren (Lange & Spring, 2013).

Ranveig Gausdal (2004) hevder at det ikke er enighet om hva man skal legge i selve begrepet «formidling». Uenigheten dreier seg om hvorvidt man skal inkludere katalogisering og annen «vanlig» tilgjengeliggjøring i begrepet, eller la være (Gausdal, 2004). Lange & Spring (2013) presenterer en generell definisjon på formidling, der formidling betyr å gå inn i en kommunikasjonsprosess. Her er formidling bindeleddet mellom ulike mennesker med ulike interesser og forventninger. Arkivformidling skjer med arkivaren som aktør, arkivskaperprosessene som forutsetning, arkivinstitusjonenes bevaringspolitikk som bakgrunn og brukeren som aktiv bidragsyter (Lange & Spring, 2013). Formidling er beslektet med tilgjengeliggjøring, men Leiv Bjelland (2013, s.25-26) understreker likevel at det ikke er det samme, da arkivformidling dreier seg om utvelgelse, og eventuelt iscenesettelse av arkivalia for et gitt publikum. Han peker på at arkivarer fatter valg og aktivt presenterer arkivmateriale (Bjelland, 2013, s.26).

4.2 Arkivformidling – teoretisk grunnlag

Tilgjengeliggjøring og bruk av arkiv behandles knapt nok i arkivfaglig teori og metodologi (Valderhaug, 2011, s.168). Terry Cook peker på at den utbredte sentrale tenkningen i arkivfaglige kretser dreier seg om bevarings- og kassasjonsvurderinger eller arkivbeskrivelse (Cook, 1990). Mangelen på teoretisk forankring satte i gang en heftig debatt om arkivformidling på 2000 – tallet. Begrepet arkivformidling var nytt, og store deler av debatten handlet om å klargjøre innholdet i begrepet og relatere det til arkivinstitusjonenes arbeidsoppgaver (Valderhaug, 2011, s.168).

Høsten 2003 ble det publisert et intervju med Gudmund Valderhaug i tidsskriftet Bok og Bibliotek, der hovedpoenget var at arkivinstitusjonene måtte legge større vekt på å formidle arkiv til nye brukergrupper. Valderhaug hevdet at terskelen var høy for å bruke arkivinstitusjonene, og foreslo at arkivinstitusjonene måtte innta en ny rolle som «historieforteller» (Valderhaug, 2011, s. 158; Valderhaug, 2003). Dette sa daværende riksarkivar John Herstad seg uenig i, og hevdet at formidling heller skulle skje med «basis i arkivdokumentene» (Valderhaug, 2011, s. 159; Herstad, 2003). Byarkivar Arne Skivenes advarte mot at vektleggingen av formidling i forhold til bevaring var i ferd med å vippe over, og utsagn som «det er ikke noe vits i bevare materiale som aldri blir brukt» bekymret han. Han stilte spørsmålet om et materiale som ikke var blitt brukt på 10 år kunne sies å være verdiløst, og pekte på at dersom et slikt prinsipp hadde blitt fulgt de siste 50 år ville trolig alle barnehjemsarkivene vært utslettet i dag. For å registrere arkivene slik at de kunne bli tilgjengelige ville arkivinstitusjonene dessuten ha behov for økonomisk støtte (Valderhaug, 2011, s.159; Skivenes, 2003). Inge Strand, daværende leder for Arkiv i Nordland, mente de intellektuelle utfordringene ved arkivformidling ble oversett i intervjuet. Han stilte spørsmålet om at arkivdokument var «informasjon» som allmennheten var i stand til å tilegne seg, og mente at arkivbrukeren måtte kjenne konteksten til arkivdokumentene og ha ferdigheter som gjorde han/henne i stand til å kople informasjonen mellom arkivdokumentene og «det vi vet fra før» (Valderhaug, 2011, s.159; Strand, 2003).

De siste årene har det skjedd store endringer med tanke på diskusjonene rundt tilgjengeliggjøring og arkivformidling. Flere har hevdet at tilgjengeliggjøring er formidling, og at det å stille et materiale tilgjengelig på lesesalene kan kalles formidling. De som har gått i spissen for å utvikle en aktiv arkivformidling, mener at formidling krever at man tilfører materialet noe mer, setter dokumenter inn i en kontekst, og formidler historien. Denne

debatten har spredt seg også til de andre nordiske landene, og under Nordiske arkivdager i Uppsala i 2006 holdt Charlotte og Bente Jensen et innlegg der de presenterte sin tabell fra 2004 med følgende begreper for å definere arkivformidling: Stille til rådighet, tilgjengeliggjøring, veiledning, casebasert veiledning og formidling (referert i Jensen, 2011; Hosar, 2011, s.99-100). Om vi ser dette i sammenheng med begrepsavklaringen for tilgjengeliggjøring ovenfor, så er denne nært beslektet med de første tre delene på skalaen; stille til rådighet, tilgjengeliggjøring og veiledning. Jensen og Jensen, samt Hosar stiller seg kritisk til å definere denne aktiviteten som arkivformidling, siden den ikke tilfører brukeren mer informasjon enn det vedkommende kan lese ut av dokumentet (referert i Lange & Spring, 2013).

I Jensen og Jensens tabell defineres arkivformidling som en særskilt del på den fem-delte skalaen, der fremstillingen av arkivalier er tilrettelagt og bearbeidet, og kildenes historiske innhold settes i sentrum (Jensen, 2011; Lange & Spring, 2013). Jensen og Jensen hevder at målgruppene for arkivformidlingen dermed ikke vil ha behov for spesielle forutsetninger for å bruke arkivene (referert i Hosar, 2011, s.101). Denne formuleringen plasserer ifølge Valderhaug (2011) arkivformidling svært nær historieformidling, noe som blant annet Harald Lindbach har kritisert. Han understreker at det er arkiv, og ikke historie som skal formidles. Formidlingen skal ifølge Lindbach (2004), være vår måte å vise hva arkiv er, hvorfor vi tar vare på arkiv, og hva det kan brukes til. Han hevder at arkiv ikke er historie, men at det kan være råmateriale for historie. Arkivarene skal ikke først og fremst være eksperter på historie, men han hevder at de skal ha kunnskap om informasjon, tekst og kontekst, og at formidlingen skal demonstrere hva arkiv er (Lindbach, 2004).

Et viktig poeng hos flere har vært at tilgang/tilgjengeliggjøring ikke må forveksles med formidling, og en kan ikke si å ha funnet en endelig konklusjon på diskusjoner rundt dette. I 2016 var imidlertid den foreløpige konklusjonen at det vil være fordelaktig å skille mellom veiledning, tilgang, formidling og dialog (Jensen & Røsjø, 2016).

4.3 Arkivformidlingens faglige og fagetiske utfordringer

Ulike utfordringer aktualiseres i forbindelse med arkivformidling. Valderhaug (2011) peker på tre slike grunnleggende utfordringer knyttet til utvalg, kontekstualisering og bearbeiding av materialet. I det følgende vil jeg ta for meg disse.

Den viten som finnes i arkivene er selektert, gjennomgått og ordnet av arkivskaperen og arkivaren, og arkivskaperens valg påvirker det som blir igjen til formidling. Det usynlige, det som ikke har funnet veien inn i arkivet og arkivinstitusjonen, skrives ut av arkivet, noe som kan føre til at det slettes fra samfunnets minne (Lange & Spring, 2013). Ifølge Lange og Spring (2013) ligger utfordringen i arkivformidling i å gjøre tausheten hørbar, å gjøre det usynlige synlig. Arkivene er basert på makten til å definere hvilken versjon av virkeligheten som blir presentert, hvilke historier som blir fortalt og hvordan, og ikke minst hvilke historier en velger og ikke fortelle. Dette innebærer et særskilt ansvar for at makten forvaltes på en god måte (Brekke & Røsjø, 2016, s.134). På den annen side hevder Jimerson (2009) at selv om arkivarene streber etter nøytralitet, vil deres daglige «avtrykk på arkivdokumentene» være uunngåelig. Arkivformidleren skal ifølge Valderhaug (2011, s.173) ikke sky makten, men bruke den aktivt og samtidig synliggjøre og forklare valg som er gjort underveis i arbeidet med formidling. Utvalgsvurderingene bør med andre ord være både dokumenterte og transparente.

I arkivformidling kan en annen utfordring være å formidle både teksten i og konteksten til dokumentene. Primærkilder er komplekse objekter, og de krever både kontekstuell tolkning og analyse. Johnson (2008) hevder at arkivdokumenter ikke kan gjenfinnes uten en forståelse av hvordan de har blitt skapt og deres kontekst. Hun påpeker at arkivdokumenter oppstår som følge av en funksjon eller aktivitet, og at de derfor vil ha et forhold til andre dokumenter (Johnson, 2008). Om vi for eksempel ser på digitale arkiver, vil disse kunne by på utfordringer ved at de bevares isolert fra sin kontekst – de blir dekontekstualiserte. Dataene splittes opp i flere tabeller, og arkivbrukeren må aktivt søke og sammenstille data ved å koble riktige tabeller sammen (Egeland, 2013, s. 114-116). Når det gjelder innholdet i teksten kan den eksempelvis bestå av formuleringer som virker både krenkende og usaklige i dag sammenlignet med tidligere tider, og å forstå forutsetninger for at dokumentasjonen er som den er, vil være nødvendig. Dette kan bli problematisk, da arkivkonteksten vil være konstruert og forklart i arkivbeskrivelser som i seg selv viser enda ett «lag» med kontekst (Valderhaug, 2011, s.174-175).

Før 1970 – tallet var arkivarens primære oppgave å «beskytte» depotets samlinger ved å begrense bruken av arkivmaterialet – en form for «bevaringsrolle». Etter 1970 endret denne rollen seg til å skulle fremme bredere bruk av arkiver (Pugh, 2010). For å fremme et bredere bruk av arkiver, kan digitalisering være en løsning. Regjeringen har som ambisjon at Norge

skal ligge i front internasjonalt i å utvikle en digital forvaltning, og spesielt blant de yngre vil det forventes at offentlige tjenester er tilgjengelige på nett [12]. Postjournaler lenket til digitale saksdokument er ikke uvanlig, og målsettingen med disse tiltakene har vært styrking av demokratiet gjennom enklere og utvidet innsyn (Valderhaug, 2011, s.178). Materiale som tidligere bare var tilgjengelig i ett eksemplar ved personlig fremmøte i en arkivinstitusjon, kan i dag nås fra egen datamaskin, noe som gir en rekke fordeler. På den annen side vil det å ta i bruk sosiale medium bidra til at arkivene flytter seg over på tredjepartsløsninger, og utfordringen kan bli å finne ut av hva som egentlig er arkivtjenester innen et mylder av publiseringsvarianter. Digital formidling er krevende, og å ta i bruk og se mulighetene med ny teknologi er en utfordring for institusjonene [9]. Med digitalisering kan man også støte på utfordringer med tanke på dokumentdefinisjonen. Dokumentdefinisjonen påvirker beslutningen om hvorvidt et materiale oppfattes som mer eller mindre bevaringsverdig, noe som vil få konsekvenser for bevaringsstrategiene, og dermed senere grunnlaget for formidlingen (Lange & Spring, 2013). Johnson (2008) peker på tre hovedutfordringer for brukeratferd i nettbaserte digitale arkiv, der det første handler om å identifisere arkivkilder på nettet. Ofte vil man starte å søke i søkemotorer som Google, men det er ikke alltid slike søk vil føre frem. Det kan også by på problemer at mengden treff man får på et søk er såpass enormt, og at en da vil ha behov for en slags bibliografisk kontroll. I en lesesalskontekst vil arkivbrukeren kunne få hjelp av arkivpersonalet, men den samme muligheten for kommunikasjon mellom bruker og arkivar vil man sjeldent finne i de digitale nettarkivene. Dette vil også ha betydning for hvordan informasjonen skal tolkes og kontekstualiseres (Valderhaug, 2011, s. 179; Gauld, 2015). Eksempelvis hjelper det lite å publisere dokumenter med gotisk skrift på nettet, hvis brukerne ikke kan lese gotisk. Et annet eksempel det kan være nyttig å nevne med tanke på utfordringer er Arkivportalen.no. Her publiseres arkivkataloger fra norske arkivinstitusjoner. Utfordringen ligger i at arkivfaglig terminologi benyttes, og man kan anta at dette ikke er noe mange har kunnskap om.

Jeg har nå forsøkt å peke på noen av de faglige utfordringene med arkivformidling, og det vil alltid være flere i tillegg til at det til stadighet dukker opp nye. På grunn av oppgavens omfang må jeg imidlertid begrense denne diskusjonen, og videre i oppgaven forsøke å ta for meg fagetiske utfordringer som kan bli aktualisert i forbindelse med arkivformidling.

På verdenskongressen i Beijing i 1996 ble det vedtatt en fagetisk kodeks for arkivarer, som inneholder ti generelt formulerte regler for arkivfaglig yrkesutøving. I innledningen til

kodeksen står det at «Formålet med dette regelverket er å gi ei etisk ramme for rettleiing av medlemmer av arkivaryrket, ikkje å gi konkrete løysninger på spesielle problem» ([13]; Valderhaug, 2011). Dette kan vi se i sammenheng med regel nr. 1, som blant annet slår fast at målet på arkivarenes profesjonalitet, er at de er objektive og upartiske. I tillegg skal de stå imot press av alle slag som sikter mot å manipulere bevis for å dekke over eller forvrengte fakta [13]. Isolert sett er det lite å innvende mot disse formuleringene, men konflikter både kan, og vil, eksistere mellom umiddelbare interesser og andres krav. I en konfliktsituasjon vil arkivaren ha plikter overfor arbeidsgiveren, som kan gjøre det vanskelig å innta en nøytral posisjon (Valderhaug, 2011; Neazor, 2007). Elisabeth Kaplan understreker at arkivdokumenter skapes av personer og virksomheter, og at de blir brukt for å støtte deres verdier og oppdrag. Hun hevder at en slik prosess verken vil kunne være politisk eller kulturelt nøytral (referert i Jimerson, 2009). En forvaltningsarkivar kan påvirke arkivet i registreringsprosessen, gjennom eksempelvis sak-/dokumenttitler eller ved tildeling av arkivkoder som blir avgjørende for hvor fullstendig, nøyaktig, pålitelig og tilgjengelig arkivdokumentasjon som blir skapt fremstår (Valderhaug, 2011, s. 198). En depotarkivar kan ha enda større makt; b/k-vurderinger, ordning, beskrivelse og formidling er alle aktiviteter som kan påvirke og endre arkivets innhold slik som vi har sett tidligere i denne oppgaven. Ut fra det som er nevnt, kan vi se at arkivaren i noen sammenhenger kan være underlagt andre sin makt, mens andre ganger er vedkommende selv en maktutøver. Valderhaug (2011, s. 199) viser til at den skarpeste maktrelasjonen finnes mellom arkivar og bruker, da arkivaren kontrollerer tilgangen til informasjonen brukeren ønsker å få innsyn i. I denne rollen som voktere av informasjon understrekes det at de vil ha et større etisk ansvar enn noen gang overfor sine brukere, seg selv, profesjonen og samfunnet (Gauld, 2015).

I de siste 30 årene har det vært økt etterspørsel etter rettighetsdokumentasjon på grunn av for eksempel opplevd urett eller forsømmelser fra samfunnets side. Arkivene er gjerne fremmede for brukerne, samtidig som at brukerne er fremmede i arkivene. Dette er utfordringer som kan bli forsterket ved at arkivarene er tilsatte i integrerte deler av offentlig forvaltning, og slik er utsatt for press for å tjene forvaltningens interesser (Valderhaug, 2011, s. 200). Dette fører oss videre til neste, og i denne omgang siste, utfordring i denne sammenheng. Denne utfordringen beror på hvordan prinsippet om lik rett til informasjon skal anvendes. ICAs etikkodeks behandler dette spørsmålet i regel 6. Den sier at «arkivarar bør søkje å fremje størst mogleg tilgjenge til alt arkivmateriale og yte upartisk hjelp til alle brukarar» [13]. Valderhaug (2011, s. 201) hevder at utfordringen med en slik formulering kan bidra til at det fokuseres på

tjenestene som arkivarene skal yte, og ikke på brukeren sitt *utbytte* av tjenestene. Brukere med liten eller ingen kunnskap om hva som finnes i arkivene, vil trenge mer hjelp enn de som er erfarne, til eksempelvis å identifisere arkivene, forstå innholdet i dokumentene og så videre. Skal lik rett til utbytte av arkivinformasjonen være et mål, må vi som arkivarer ifølge Valderhaug (2011, s. 201) tilby differensierte tjenester som tar hensyn til at folk har ulike forutsetninger for å bruke arkivene. Den etiske dimensjonen er alltid til stede i arkivarbeidet, og arkivarene må være bevisst på de rollene de utfører og de etiske valgene de står overfor. «*We need this awareness*», understreker Harris, fordi grensene mellom hva som er rett og galt ofte er uklare (referert i Valderhaug, 2011, s. 205).

5 Avslutning

I oppgavens første del har jeg tatt for meg ulike verdivurderinger i forbindelse med bevaring og kassasjon, og forsøkt å belyse utfordringer ved de ulike tilnærmingene. Jeg har også vist til arkivbeskrivelse og de tre nivåene for denne, og forsøkt å koble inn ordning der det var naturlig å nevne det. I oppgavens andre del var fokuset arkivformidling, med faglige og fagetiske utfordringer det kan føre med seg.

Erfaringen jeg sitter igjen med etter arbeidet med denne oppgaven, er at det har vært omfattende emner med til tider tung teori. Jeg har måttet ta flere valg med tanke på hva jeg skal fremheve, og hva jeg skal utelate – akkurat som man må i jobben som en arkivar – og kanskje har jeg fremhevet litt for mye. Det er hvert fall ikke tvil om at arkivaren står overfor en rekke utfordringer i utøvelsen av sitt yrke. Utfordringene har nok vært der hele tiden, men kan ha endret karakter. Dette har vi i denne oppgaven sett eksempel på ved overgangen til eksempelvis digitalt skapt materiale. Om utfordringene skulle endre karakter, vil jeg tro at det alltid vil være behov for en arkivar som kan skape orden i arkivmaterialet, uavhengig av om det skulle være analogt eller digitalt.

Referanseliste

Bjelland, L. (2013). Arkivkvalitet, historiefortelling (og formidling, i teorien) – noen refleksjoner. I H. Lange & U. Spring (red.), *Formidling for framtida – tanker om arkiv*, 25–36). Oslo: ABM – media as.

Booms, H. (1992). Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social Activity. I: *Archivaria* 33, 25-33. Ottawa: Association of Canadian Archivists.

Brekke, Å.A. & Røsjø, E. (2016). Skal alle med? Arkiv, inkludering og medverknad. I: *#Arkivdag: relevans, medvirkning, dialog* (s. 131 - 145). Oslo: ABM – media AS.

Cook, T. (2015) The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape, I: *American Archivist*, vol. 74, 600-632.

Cook, T. (2011). Proveniens i den digitale tida. Gammel bør eller framtidshåp for arkivarprofesjonen? *Tidsskriftet Arkiv*, vol. 2. Hentet fra: <https://journals.hioa.no/index.php/arkiv/article/view/910/801> den 14.05.2017

Cook, T. (1999). *Archival Appraisal and Collection: Issues, Challenges, New Approaches*. Hentet fra: <http://www.mybestdocs.com/cookt-nara-990421-2.htm> den 10.02.2017

Cook, T. (1997). What is past is prologue: A history of archival ideas since 1898, and the future paradigm shift. I: *Archivaria*, 43, 17–63. Hentet fra: <http://www.mybestdocs.com/cook-t-pastprologue-ar43fnl.htm> den 13.02.2017.

Cook, T. (1990). Viewing the world upside down: reflections on the theoretical underpinnings of archival public programming. I: *Archivaria* 31, 123 - 134. Ottawa: Association of Canadian Archivists. Hentet fra: <http://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11725/12674> den 25.02.2017.

Cunningham, A. (2000). Dynamic Descriptions: Recent Developments in Standards for Archival Description and Metadata, I: *Canadian journal of information and library science*, 25 (4), 3-17.

Cunningham, A., Millar, L., & Reed, B. (2012). Peter J. Scott and the Australian 'Series' System: Its Origins, Features, Rationale, Impact. Paper presented at the International Congress on Archives, Australia, Brisbane. Hentet fra: <http://ica2012.ica.org/files/pdf/Full%20papers%20upload/ica12Final00414.pdf> den 05.02.2017.

Eastwood, T. (2007). The Theory and Practice of Description in the Digital Era. I: *Paper delivered at the Second Meeting on Archival Information Databases, sponsored by the Brazilian Society of Archivists, Rio de Janeiro*.

Eastwood, T. (2002). Reflections on the Goal of Archival Appraisal in Democratic Societies. I: *Archivaria* 54, 59-71. Hentet fra: <http://journals.sfu.ca/archivar/index.php/archivaria/article/view/12855/14080> den 07.03.2017.

Egeland, A-K. (2013). Kan vi forstå de digitale arkivalier om 100 år. I: H. Lange & U. Spring (red.), *Formidling for framtida – tanker om arkiv* (s. 109-129). Oslo: ABM – media AS.

Fonnes, I. (2010). *Arkivhåndboken for offentlig forvaltning*. Oslo: Kommuneforlaget.

Gauld, C. (2015). Democratising or privileging: the democratisation of knowledge and the role of the archivist. I: *Archival Science*, s. 1-19. DOI: 10.1007/s10502-015-9262-4

Gausdal, R. (2004). Hvorfor skal arkivinstitusjoner drive med formidling? – Hva skal arkivinstitusjoner formidle? I: *Arkheion* 2, 2004, s. 19-21.

Herstad, J. (2003). Åpent brev til Bok og Bibliotek fra riksarkivar John Herstad. Debattinnlegg i *Bok og bibliotek* 7-8/2003, Oslo. Hentet fra: <http://www.bokogbibliotek.no/arkivene-ville-blitt-utilgjengelige-kaos> den 04.05.2017

Hosar, M. (2011). Arkivformidling – arkiver til alle. I: *Arkiv over grenser* (s. 99-108). Druk: S-Print, Warszawa.

International council on archives [ICA] (2000). *ISAD(G) International standard archival description (general)*. Ottawa: ICA. Hentet fra: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf) den 18.01.2017.

Jensen, B. & Røsjø, E. (2016). Introduction: Archives and Outreach in the Nordic Countries. History, Status, and the Road Ahead. I: *#Arkivdag: relevans, medvirkning, dialog* (s. 9-21). Oslo: ABM – media AS.

Jensen, B. (2011). Kommunikation, kreativitet og kulturudveksling. «Arkiver for alle» på vej ind i et nyt decennium. I: S. Grut og S. Kling (red), *Kreativitet och mångfald. Kulturarvspedagogik för ett nytt decennium. Konferensrapport* (s.41-54). Östersund: NCK. Hentet fra: http://nckultur.org/wp-content/uploads/2013/06/Konferensrapport_2011-Final.pdf den 22.02.2017.

Jimerson, R. (2009). *Archives Power. Memory, Accountability and Social Justice*. Chicago: Society of American Archivists.

Johnson, A. (2008): Users, Use and Context: Supporting Interaction between Users and Digital Archives. I: Craven, L. (red): *What are Archives? Cultural and Theoretical Perspectives: A Reader*. Aldershot UK/Burlington USA: Ashgate.

Lange, H. & Spring, U. (2013). Formidling for framtida. I: H. Lange & U. Spring (red.), *Formidling for framtida – tanker om arkiv* (s. 7– 24). Oslo: ABM – media AS.

Lindbach, H. (2004). Formidling av arkiv. Et forsøk på en problematisering. I: *Arkheion 2*, 2004, s. 10 -15.

Marthinsen, J. (2012). *Arkivteori - en innføring*. Oslo: Riksarkivaren.

Neazor, M. (2007). Recordkeeping Professional Ethics and their Application. I: *Archivaria 64*, s. 47-87.

Pugh, M.J. (2010). Archival Reference and Access, *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. Third Edition. Hentet fra:

[https://fronter.com/hioa/links/files.phtml/1399609642\\$201748070\\$/Fagstoff/ELIS+2010_Pugh_Archival+Reference+and+Access.pdf](https://fronter.com/hioa/links/files.phtml/1399609642$201748070$/Fagstoff/ELIS+2010_Pugh_Archival+Reference+and+Access.pdf) den 02.05.2017.

Røsjø, E. (2012). Majoritets- og minoritetsperspektiv i arkivbevaring. *Tidsskriftet Arkiv*, vol. 3, 2012. Hentet fra: <https://journals.hioa.no/index.php/arkiv/article/view/912/803> den 10.02.2017.

Røsjø, E. (2004). Formidling i Oslo byarkiv. I: *Arkheion* 2, 2004, s. 7-9.

Samuels, H. (1991). Improving Our Disposition: Documentation Strategy. I: *Archivaria* 33, 1991, 125-140. Hentet fra: <http://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11804/12755> den 09.01.2017.

Schellenberg, T. R. (1956). *The Appraisal of Modern Public Records*. Hentet fra: <http://www.archives.gov/research/alic/reference/archives-resources/appraisal-of-records.html> den 10.01.2017.

Skivenes, A. (2003). Arkivene er for folk flest. Debattinnlegg i *Bok og bibliotek* 7-8/2003, Oslo. Hentet fra: <http://www.bokogbibliotek.no/arkivene-er-for-folk-flest> den 04.05.2017.

Strand, I. (2003). Er ålmenta i stand til å tileigne seg arkivdokument? Debattinnlegg i *Bok og bibliotek* 7-8/2003, Oslo. Hentet fra: <http://www.bokogbibliotek.no/er-enta-i-stand-til-ileigne-seg-arkivdokument> den 04.05.2017.

Valderhaug, G. (2011). *Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret*. Oslo: ABM-media.

Valderhaug, G. (2003). Ut av skapet. Intervju ved Chris Erichsen i *Bok og Bibliotek* 6/2003, Oslo. Hentet fra: <http://www.bokogbibliotek.no/ut-av-skapet> den 04.05.2017

Yeo, G. (2010). Debates about Description. I: H. MacNeil & T. Eastwood (Eds.), *Currents of Archival Thinking*, 89-114. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.

Zhang, J. (2012). Archival Representation in the Digital Age. *Journal of Archival Organization*, 10(1), 45-68.

Internettreferanser

[1] Arkivbeskrivelse. Hentet fra:

<http://arkivverket.no/arkivverket/Arkivbevaring/Arkivbeskrivelse> den 08.03.2017.

[2] Lovdata. Lov om arkiv (arkivlova). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-126> den 20.02.2017.

[3] Riksarkivaren (2006). *Hovedprinsipper for Riksarkivarens arbeid med bevaring og kassasjon i offentlig forvaltning*. Hentet fra: <http://www.riksarkivet.no/webfelles/bevaring/bk-arbeid.pdf> den 19.02.2017.

[4] Riksarkivet (2012b). Høringsnotat - Felles bevarings- og kassasjonsbestemmelser for kommunal forvaltning. Hentet fra: <http://arkivverket.no/arkivverket/Offentlig-forvaltning/Bevaring-og-kassasjon/Prosjekt-Nye-bk-regler> den 25.02.2017.

[5] Tschan, R. (2002). A comparison of Jenkinson and Schellenberg on appraisal, *The American Archivist*, 65, 176 – 195. Hentet fra: <http://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.65.2.920w65g321770611?code=same-site> den 11.03.2017.

[6] Bevaringsutvalgets rapport. Hentet fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Offentleg-forvaltning/Bevaring-og-kassasjon/Prinsipp-og-retningslinjer> den 17.03.2017.

[7] National Archives of Canada (2001). *Appraisal Methodology: Macro-Appraisal and Functional Analysis*. Part A: Concepts and Theory. Hentet fra: <http://www.bac-lac.gc.ca/eng/services/government-information-resources/disposition/records-appraisal-disposition-program/Pages/government-records-appraisal-disposition-program.aspx> den 23.02.2017.

[8] - Utgår.

[9] Kulturdepartement (2012). *Arkiv*. (Meld. St. 7. 2012-2013). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/8c6e9a91aa6d488580c8f1f76563fb52/nn-no/pdfs/stm201220130007000dddpdfs.pdf> den 07.05.2017.

[10] Privatarkivstrategi 2015-2020. Hentet fra: <http://arkivverket.no/arkivverket/Arkivutvikling/Privatarkivstrategi-2015-2020> den 13.05.2017.

[11] Allment arkivskjema. Hentet fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivbevaring/Arkivbeskrivelse/Allment-arkivskjema> den 16.05.2017.

[12] Forbruker og administrasjonsdepartementet (2012): *På nett med innbyggerne*. Regjeringens digitaliseringsprogram. Oslo: Forbruker og administrasjonsdepartementet. Hentet fra: http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Kampanje/DAN/Regjeringensdigitaliseringsprogram/digit_prg.pdf den 14.03.2017.

[13] Yrkesetiske retningslinjer for arkivarer. Hentet fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Offentlig-forvaltning/Regelverk/Yrkesetikk/Retningslinjer> den 22.02.2017